

SERI-stödcentret vid Vasa centralsjukhus

- Att synliggöra verksamheten

Sara Peltola

Utvecklingsarbete för Barnmorske (YH)-examen

Utbildning: Barnmorska

Vasa 2024

EXAMENSARBETE

Författare: Sara Peltola

Utbildning och ort: Barnmorska (YH), Vasa

Handledare: Terese Österberg

Titel: Seri stödcenter vid Vasa Centralsjukhus –att synliggöra verksamheten

Datum: 8.5.2024 Sidantal: 20

Bilagor: 1

Abstrakt

Syftet med mitt utvecklingsarbete var att lyfta fram Seri stödcentrens verksamhet genom att utforma ett klistermärke som kan användas för marknadsföring. Utvecklingsarbetet beskriver också bakgrunden till varför Seri-stödcentren finns i Finland. För att förstå varför Seri stödcentren är viktiga ville jag med detta utvecklingsarbete beskriva hur man kan se på sexuell hälsa, vad är sexuellt våld samt beskriva vilka följder sexuellt våld får för offret.

Seri stödcentrens verksamhet startades i och med att Finland skrev under Istanbulkonventionen vars syfte är att förebygga våld och erbjuda stödtjänster för våldsoffer. Seri stödcentren är en lågröskelmottagning som erbjuder rättsmedicinsk undersökning, traumastöd, psykologisk rådgivning samt terapi i akutskedet efter sexuellt våld.

Sexual hälsa kan förstås ur många olika synvinklar och man anser att sexualiteten hör till människans grundbehov och påverkar människors livskvalité. Sexuellt våld definieras som en kränkning av den sexuella självbestämmanderätten samt personens integritet. Vid sexuellt våld handlar handlingarna om makt och ger upphov till rädsla och påverkar offren på många sätt, både fysiskt, psykiskt och socialt.

Språk: svenska

Nyckelord: seri stödcenter, sexuellt våld, sexual hälsa

KEHITYSTYÖ

Tekijä: Sara Peltola

Koulutus ja paikkakunta: Kätilö (AMK), Vasa

Ohjaaja(t): Terese Österberg

Nimike: Seri tukikeskus Vaasan Keskussairaalassa – Tehdä toiminta näkyväksi

Päivämäärä 8.5.2024 Sivumäärä 20

Liitteet 1

Tiivistelmä

Kehitystyöni tarkoituksena oli tuoda esille Seri tukikeskuksen toimintaa luomalla tarran jota voisi käyttää markkinoinnissa. Kehitystyöni kuvaa myös taustan miksi Seri tukikeskuksia perustettiin Suomessa. Ymmärtääkseen miksi Seri tukikeskukset ovat tärkeitä, halusin kehitystyölläni kuvaila seksuaaliterveyttä, mitä seksuaalinen väkivalta on ja minkälaisia seurauksia voi kokea jos on joutunut seksuaalisen väkivallan kohteeksi.

Seri tukikeskusten toiminta käynnistyi kun Suomi allekirjoitti Istanbulin sopimuksen, jonka tarkoituksena on ehkäistä väkivaltaa ja tarjota tukipalveluita väkivallan uhreille. Seri tukikeskukset ovat matalan kynnyksen klinikoita, jotka tarjoaa oikeuslääketieteellistä tutkimusta, traumatukea, psykologista neuvontaa ja terapiaa hätävaiheessa seksuaalisen väkivallan kohteen jälkeen.

Seksuaaliterveyttä voidaan ymmärtää monesta eri näkökulmasta ja seksuaalisuus pidetään osana ihmisen perustarpeista ja vaikuttaa ihmisten elämänlaatuun. Seksuaalinen väkivalta määritellään seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilön eheyksen loukkaamiseksi. Seksuaalisen väkivallan tapauksessa teoissa on kyse vallasta ja ne herättävät pelkoa ja vaikuttaa uhreihin monin tavoin sekä fyysisesti, henkisesti että sosiaalisesti.

Kieli: ruotsi

Avainsanat: seri tukikeskus, seksuaalista väkivaltaa, seksuaali terveys

DEVELOPMENT PROJECT

Author: Sara Peltola

Degree Programme: Midwife, Vasa

Supervisor(s): Terese Österberg

Title: Seri support center at Vasa Central hospital – To make the clinic visible

Date 8.5.2024 Number of pages 20

Appendices 1

Abstract

The purpose of this development project was to highlighten the Seri support centers by design a sticker that can be used in marketing. The development project also describe the background to why Seri supportcenters exist in Finland. In order to understand why Seri support centers are important I wanted with this development project describe how you can comprehend sexual health, what sexual violence is and describe what consequences you can experience if you have been exposed to sexual violence.

Seri support centers were started when Finland signed the Istanbul Convention, the purpose of which is to prevent violence and offer support services for victims of violence. The Seri support centers are a low-threshold clinic that offers forensic examination, trauma support, psychological counseling and therapy in the acute phase after experiencing sexual violenc.

Sexual health can be understood from many different points of view and it is considered that sexuality is one of the basic human needs and affects peoples quality of life. Sexual violence is defined as a violation of the right to sexual selfdetermination and a violation of the persons integrity. In the case of sexual violence the acts are about taking power over someone and inflicting fear and affect the victims in many ways both physically, psychologically and socially.

Language: Swedish

Key words: Seri support center, sexual violence, sexual health

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte	1
3	Sexualitet.....	1
3.1	Sexuell hälsa	2
3.2	Sexuella rättigheter	3
4	Sexuellt våld	4
4.1	Sexualbrottslagen	6
4.2	Reaktionerna efter att man utsatts av sexuellt våld	8
5	Istanbulkonventionen	9
5.1	Finlands plan att förverkliga Istanbulkonventionen	10
6	SERI-verksamhet.....	12
6.1	Seri-stödcenter i Vasa.....	14
7	Marknadsföring av Seri stödverksamheten vid Vasa centralsjukhus	15
7.1	Grafisk design	15
7.2	Processbeskrivning	16
8	Kritisk granskning.....	17
9	Referenser	19
	Bilaga 1 Klistermärke	

1 Inledning

Mitt utvecklingsarbete fick sin början från ett besök till Vasa centralsjukhus där Seri-stödcentret presenterade sin verksamhet. Under besökets gång lyftes det fram hur viktigt det är att verksamheten synliggörs. Att ge förslag på hur verksamheten kan synliggöras nämndes under träffens gång och att detta kunde göras under ramarna för ett utvecklings- eller examensarbete. I diskussionen under tillfället lades fram idéer om klistermärke och halarmärke. Jag blev intresserad dels för att det är en viktig verksamhet som jag ville bekanta mig mer med men även dels för att det ger mig chansen att lära mig mer om vad sexuellt våld innebär för offret. Intresset väcktes även av att upptäcka hur brett barnmorskeyrket är, att man som barnmorska på många plan jobbar för att stöda den sexuella hälsan och stöda dem som utsatts för sexuellt våld. Därför tog jag kontakt med Seri-verksamhetens kontaktpersoner vid Vasa centralsjukhus och fick lov att jobba vidare med idén om att synliggöra Seri-verksamheten.

2 Syfte

Syftet med mitt utvecklingsarbete är att synliggöra Seri-verksamheten vid Vasa centralsjukhus genom att skapa ett klistermärke som kan användas vid marknadsföring. Utvecklingsarbetet beskriver också varför Seri stödcentren finns i Finland. För att förstå varför arbetet på Seri stödcentren är viktiga behövs kunskap om vad som är sexuellt våld, vilka följder det får för offren och hur kan man se på sexual hälsa därför beskrivs dessa kort i utvecklingsarbetet.

3 Sexualitet

WHO beskriver sexualitet som en integrerad del av människans personlighet. Sexualiteten är ett grundbehov och en del av att vara människa som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonymt med enbart samlag, förmågan att uppnå orgasm eller summan av våra erotiska liv. Sexualitet är ett brett begrepp som innefattar den energi som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet. Sexualitet uttrycks i vårt

sätt att känna och väcka känslor och att röra vid varandra. Sexualitet påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och på så vis påverkar den vår psykiska och fysiska hälsa. (Gahm, 2017, s. 19)

Sexualitet finns alltså med oss genom hela livet och handlar om hur man ser, tänker och känner om sig själv och andra. Det handlar om förälskelse, kärlek, närhet, sex och njutning. Sexualiteten utvecklas och förändras under livets gång och formas av kultur, historia, religion, sociala medier, vänner och den egna familjen. Dessa faktorer påverkar också hur vi uttrycker vår sexualitet. Sexualiteten kan beskrivas som något vi är och sex är något vi gör. (Blomberg, 2023, s. 5)

3.1 Sexuell hälsa

Rätten till sexuell hälsa är grundläggande för individens livskvalitet oavsett ålder och hälsotillstånd men villkoren och möjligheterna skiljer sig åt. Sexuell hälsa kan beskrivas ur många olika synvinklar. Sexuell hälsa kan beskrivas ur ett sexualfysiologiskt och anatomiskt perspektiv innefattande sex som en fysiologisk process med diskussioner om genital aktivering och sexuell lust som ett cerebralt fenomen, hur hormonförändringar och läkemedel i kroppen påverkar vår lust och förmåga men även hur olika sjukdomar och infektioner påverkar sexuell hälsa. Sexuell hälsa kan även diskuteras utifrån ett kulturellt och individuellt perspektiv. Där man i det kulturella perspektivet pratar om vilka regler och normer det finns i samhället kring sexualitet. Vem ska ha sex med vem, när, hur och varför och krockar dessa normer med vad individen själv vill, känner och gör uppstår problem. Sexuell hälsa utgående från ett individuellt perspektiv, pratar man om hur man uppfattar sig själv och vill uppfattas av andra. Hit hör diskussioner kring könsidentitet, vad individen tänker att sex är, sexuell identitet och praktik. (Gahm, 2017, ss. 14, 20-21, 22, 35,38,65)

Sexuell hälsa innebär ett positivt och respektfullt närmande till sexualitet och sexuella relationer. Sexuell hälsa innebär även att man får njutbara och säkra sexuella

erfarenheter som är fria från tvång, diskriminering och våld. Männens och kvinnornas förmåga att uppnå sexuell hälsa beror på deras tillgång till omfattande och kvalitativ information om sex och sexualitet. Det anses även viktigt gällande sexuell hälsa att män och kvinnor får kunskap om riskerna och konsekvenserna man kan möta av oskyddad sexuell aktivitet samt att man har tillgång till sexuell hälsovård. Det är samtidigt viktigt att man får leva i en miljö som bekräftar och främjar sexuell hälsa. (World health organization, ei pvm)

Att ha en positiv sexuell självkänsla behövs för att kunna bemöta sig själv och andra på ett respektfullt sätt. För att uppnå detta behöver man få bli trygg i sin egen sexualitet genom att lära känna sig själv och acceptera sig själv. (Blomberg, 2023, s. 5)

3.2 Sexuella rättigheter

Sexuell hälsa är kopplat till i vilken utsträckning som mänskliga rättigheter respekteras, skyddas och uppfylls. Sexuella rättigheter skyddar alla människor att uppfylla och ge uttryck för sin sexualitet och njuta av sexuell hälsa med hänsyn till andras rättigheter och med skydd mot diskriminering. För att nämna några rättigheter som är viktiga för att sexuell hälsa ska uppnås är rätten till jämlikhet och att inte diskrimineras, rätten att vara fri från våld, omänsklig eller förnedrande behandling, rätt till privatliv, rätt till högsta möjliga standard för hälsa och social trygghet, rätt att gifta sig, bilda familj och ingå äktenskap med samtycke från blivande makar, rätten att bestämma antalet och mellanrummet mellan ens barn. (World health organization, ei pvm)

I Finland så syns samhällets inställning till sexuell hälsa och rättigheter genom de tjänster de erbjuder dess invånare som främjar sexuell hälsa. Exempel på sådana tjänster är bl.a. vaccinationer och screeningundersökningar. Genom att erbjuda MPR vaccin tryggar man bl.a. reproduktiv hälsa. Påssjuka kan orsaka hos pojkar testikelinflammation som orsakar sterilitet, ifall den gravida kvinnan insjuknar i påssjuka kan det leda till missbildningar hos fostret. HPV- vaccin som erbjuds skyddar mot cancer och dess förstadium som även i

förlängningen främjar reproduktiv hälsa. Finland erbjuder även invånare till screeningundersökningar så som mammografi, papa och HPV provtagning och tack vare dem så har många kvinnor fått bibehålla sin fertilitet. Sexuell hälsa och rättigheter syns även i den finländska lagstiftningen. I t.ex. smittskyddslagen förpliktigar man till att följa och anmäla sexuellt överförbara sjukdomar så som t.ex. klamydia, syfilis, hepatit B och HIV. Normen angående sexualitet har genomgått en stark social förändring därför förnyas lagstiftningen ständigt kring sexuella beteende och rättigheter och man har även tagit hänsyn till sexuell mångfald. (Pietiläinen, 2021, ss. 43-44)

Olika föreningar så som Sexpo och Väestöliitto främjar sexuell hälsa och rättigheter i Finland i och med deras verksamhet. De försöker bl.a. förbättra sexuella minoriteters rättigheter, stöda sexual fostran och engagerar sig i olika problem rörande sexuell hälsa. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, s. 32)

Att främja sexuell hälsa hör till barnmorskans kunskapsområde. Hit hör familjeplanering där man främjar sexuell hälsa genom att ge preventivrådgivning, information om och förebyggande av sexuellt överförbara sjukdomar, rådgivning gällande parförhållande, dejting, sexualitet, sexuell mångfald och tolerans, sexuell mognad, att bli gravid. Sexualrådgivning är en naturlig del av barnmorskans arbete på mödrarådgivningen under och efter graviditet samt inom specialistsjukvården på mödra- och gynekologiska polikliniken och på förlossnings- och gynekologisk avdelning. (Pietiläinen, 2021, ss. 44-45)

4 Sexuellt våld

Till sexuellt våld kan höra beröring, trakasserier, ofredande, incest, våldtäkter och tvång till förnedrande eller skamliga handlingar. Offer som blivit utsatt för sexuellt våld bär alltid på en traumatisk upplevelse och deras integritet blir kränkt. Deras grundläggande känsla av trygghet rubbas. Offren kan direkt eller senare utveckla posttraumatiskt stresssymptom och följderna av detta kan vara långvariga. (Institutet för hälsa och välfärd, 2021)

Tillit är en viktig del av att känna sig trygg och våldshandlingar förstör trygghetskänslan. Sexuellt våld definieras som en kränkning av den sexuella självbestämmanderätten samt personens integritet. När det kommer till sex behöver det bygga på frivillighet och tillfredsställelse. Vid sexuellt våld så blir handlingarna att handla om makt och styrka och ger upphov till rädsla. Att bli utsatt för sexuellt våld ger känslor av skuld och skam som i sin tur leder till hemlighetsmakeri och det blir svårt att söka och be om hjälp. (Institutet för hälsa och välfärd, 2023)

Sexuella trakasserier betyder att man verbalt, icke verbalt eller fysiskt oönskat beteende av sexuell natur som avsiktligt kränker en persons integritet. Beteenden kan vara blickar, gester eller förslag som den som utsätts för dem upplever som obehagliga och ångestskapande. Offret upplever förvirring, rädsla och inverkar negativt på den egna upplevelsen av integritet och trygghet. På sociala medier kan sexuella trakasserier innefatta många slags handlingar som t.ex. nedsättande och antydande kommentarer eller sexuella gester eller miner. Det kan även röra sig om sexuellt färgade skällsord eller att man ber en person utföra handlingar via webbkamera eller någon annan digital enhet. Grooming pratar man om när en vuxen person medvetet och målinriktat försöker få sexuell kontakt med ett barn eller att den vuxna lockar eller utpressar barnet att utföra sexuella handlingar eller skicka bilder. (Institutet för hälsa och välfärd, 2023)

Man vet att barn och unga med funktionshinder, unga som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter löper större risk att falla offer för sexuellt våld. Våld och våldshot som baserar sig på kulturella traditioner är ofta sådana som äventyrar den sexuella hälsan eller sexuella rättigheter. Människor från andra länder och kulturer har kanske inte tillräckliga kunskaper om självbestämmanderätt och personlig integritet. Flyktingar bär många gånger på traumatiska upplevelser som kan innefatta sexuellt våld. Kvinnor från andra kulturer kan falla offer för sexuellt våld, i många kulturer anses inte sexuellt våld som ett brott om det sker inom ett äktenskap. Det är även bra att komma ihåg att män kan ha extra svårt att prata om sina erfarenheter av sexuellt våld. Även barn som blivit

utsatt för sexuellt våld kan ha svårt att identifiera och berätta om sina upplevelser. (Institutet för hälsa och välfärd, 2021)

Sexuellt våld kan innefatta mycket och inbegripa vad som helst som offret upplever som störande. Olika handlingar eller prat som inte uppfyller straffkriterier enligt lag kan också vara traumatiserande och orsaka otrygghet. (Institutet för hälsa och välfärd, 2023)

Enligt en undersökning som gjorts i Finland under 2021 om könsrelaterat våld och våld i nära relationer kom det fram att erfarenhet av sexuellt våld är vanligt särskilt bland kvinnor. De som har upplevt sexuellt våld är 43% kvinnor och 12% är män. När man ser till hela befolkningen i Finland i 16-74 års ålder har över en fjärdedel; 27% erfarenheter av sexuellt våld någongång i livet. Om man ser på åldersfördelningen så ser man att yngre oftare rapporterar om våldsupplevelser än äldre. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 67-70)

4.1 Sexualbrottslagen

Finland fick en ny sexualbrottslag 1.1.2023, lagen stärker varje persons sexuella självbestämmanderätt och skyddet av den personliga integriteten. En av de viktigare ändringarna är hur man definierar våldtäkt vilket definieras som samlag med någon som inte deltar frivilligt dvs att samtycke saknas. Att frivillighet saknas; samtycke har en central roll även i övriga sexualbrott. Straffen för sexualbrotten har blivit strängare. I och med den nya sexualbrottslagen så ändrades flera andra bestämmelser. En viktig ändring är att en person kan bli skyldig till sexuellt antastande även på andra sätt än att beröra en annan person, när gärningen är speciellt allvarlig. Även olovlig spridning av en sexuell bild är nu mera straffbart enligt den nya lagen. Lagen ingriper också på flera sätt i sexuell kränkning på nätet. Brott mot barn ser man också strängare på än tidigare och straffen är strängare. Lagen utgår ifrån att barn inte kan ge samtycke till en sexuell handling med en vuxen person. Lagen betonar barnets integritet (Oikeusministeriö Justitieministeriet, ei pvm)

Samtycke som sexualbrottslagen bygger på innebär att man frivilligt sagt eller visat att man vill ha sex dvs att det finns en gemensam överenskommelse. Att man gett sitt samtycke måste respekteras och man bör vara införstådd i att överenskommelsen kan och får ändra. Det behöver alltså inte vara en muntlig överenskommelse utan kan även visas med kroppen. Man har alltid ett ansvar att läsa av den andra personens signaler. Att lyssna till dessa signaler är att visa respekt för den andra personen. Det är vanligare att våldtäkter sker av någon som är bekant för offret än att det är en främmande person. Det går inte att anklaga offret, på personens klädsel, stället där personen befann sig, att man först gett signaler att det var okej eller att personen varit full. Att ha sex eller göra något sexuellt med någon som inte vill är alltid ett brott. (Blomberg, 2023, ss. 18-19)

Lagen förtydligar vad som anses som **våldtäkt**, **sexuellt övergrepp**, **sexuellt antastande**, **olovlig spridning av sexuell bild** och **sexualbrott mot barn**. När **våldtäkt** definieras i lagen är offrets egen vilja central. En våldtäkt innebär ett samlag med en person som inte deltar frivilligt. Frivilligheten bör uttryckas endera verbalt, genom sitt beteende eller på något annat sätt. Lagen tar även fram att en person som genom våld, hotats eller tvingas till samlag inte kännetecknas av frivillighet. En person deltar inte heller frivilligt i ett samlag om personen inte kunnat uttrycka sin vilja. Det är vanligt att våldtäcksoffer inte försvarar sig aktivt i situationen, de lamslås och passiviseras. Därför kan våldtäkt ske utan våld eller hot eller när en person av någon anledning befinner sig i ett svaghetstillstånd som t.ex. berusning eller medvetlöshet. **Sexuella övergrepp** definieras som andra sexuella handlingar än samlag. Sexuella övergrepp ses som ett allvarigare övergrepp än då man pratar om sexuellt antastande. Sexuella övergrepp kan handla om beröring eller på något annat sätt utsätta en person som inte deltar frivilligt för en sexuell handling som väsentligen kränker den andra personens sexuella självbestämmanderätt. Handlingarna kan t.ex. vara kraftig beröring av kroppsdelar som har sexuell betydelse, att få någon annan att se på när man själv har sex eller få någon att göra en sexuell handling där man själv är föremål för handlingen. Ifall någon fotograferar någon annans könsdelar eller samlag ses också som sexuellt övergrepp. , **Sexuellt antastande** kan förklaras som olika sexuella handlingar så som beröring, verbalt, att skicka eller visa ett meddelande eller en bild, ta en bild eller att blotta sig själv. , **Olovlig spridning av sexuell bild** är ett brott

oberoende om bilden är tagen med eller utan personens samtycke. Om bilden, videon eller bildupptagningen sprids eller visas och att handlingen väsentligen kränker personens sexuella självbestämmanderätt. Om en sexuell bild tas utan personens tillstånd kan handlingen bli straffbar som ett sexuellt övergrepp eller ett sexuellt antastande.

Sexualbrott mot barn här utgår lagen ifrån att ett barn inte kan ge samtycke till en sexuell handling med en vuxen person. Det är även straffbart om ett umgänge mellan unga där den andras sexuella självbestämmanderätt kränks. (Oikeusministeriö Justitieministeriet, ei pvm)

4.2 Reaktionerna efter att man utsatts av sexuellt våld

Traumatiserande situationer orsakar en akut psykisk stressreaktion. Att bli utsatt för sexuellt våld påverkar offren på många sätt, både fysiskt, psykiskt och socialt. Känsla av osäkerhet, olika rädslor, sömnlöshet, ångest, svårighet att koncentrera sig och en tendens att undvika allt som är kopplat till händelsen är vanligt efter sexuella övergrepp. Detta får också ofta sociala konsekvenser så som isolering och svårigheter i socialt samspel. Offren kan även uppleva symtom som återupplevande, känsla av att vara överväldigad och ha ett undvikande beteende. Det kan även finnas svårigheter med känslomässig reglering, svårt att skapa stabila relationer och att ha en negativ självbild som i förlängningen leder till skam, skuld och känsla av misslyckande relaterad till traumat. Även offrets anhöriga påverkas av händelsen. Reaktionerna och effekterna efter ett sexuellt övergrepp är individuella och kan komma med fördröjning. Det är viktigt att komma ihåg att man kan återhämta sig och läka trots att man utsatts för sexuellt våld. Tidigt stöd och vård främjar återhämtningen. Om offrets symtom blir långvariga eller obehandlade kan offret uppfylla kriterierna för posttraumatiskt stresssyndrom. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 93, 95)

Man vet också att sexuella våldserfarenheter på lång sikt ökar risken för psykisk och somatisk sjuklighet och är en riskfaktor för många långsiktiga negativa effekter. Så som försämrad funktionsförmåga som t.ex. anpassning till arbetslivet, relationer och föräldrarskap. Erfarenheter av sexuellt våld är även kopplat till ångest, depression, ätstörningar, sömnproblem och självskadebeteende. Sexuellt våld kan även ge fysiska

skador så som blåmärken, sår och frakturer. En oönskad graviditet och avbrytande av graviditet efter sexuellt våld är både fysiskt och psykiskt betungande för offret. Offren är också ofta rädd för att ha smittats av sexuellt överförbara sjukdomar. Sexuellt våld påverkar även offrens sexualitet så som lust, förmåga till orgasm och samlagsmäta. Vilka fysiska effekter sexuellt våld får för offret har man forskat mindre i än de psykiska effekterna men man har ändå konstaterat att offer för sexuellt våld har större risk för att insjukna i olika matspjälkningsproblem, ospecifik kronisk smärta och kronisk bäckensmäta. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 96-97)

Att ha upplevt sexuellt våld påverkar hur man ser på världen, dess förutsägbarhet samt säkerhet. Världen kan plötsligt bli mycket osäker och förtroendet för människor försvagas. Rädslorna och osäkerheten kan var specifika eller allmänna. Hurdana reaktionerna blir för offret påverkas av offrets tidigare livserfarenheter speciellt tidigare erfarenhet av traumatiska händelser. Det som också blir viktigt är hurdan betydelse och tolkning offret själv gör av händelsen. Återhämtningen påverkas också av hur vårdpersonalen förhåller sig till offret efter händelsen till exempel om offret upplevde att vårdpersonalen trodde på berättelsen, visade respekt och gav information. Offrets återhämtning påverkas också av offrets tro på överlevnad, fungerande överlevnadsstrategier, adekvat vård efter händelsen. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 93-94, 97)

5 Istanbulkonventionen

Europarådet har länge bekämpat våld mot kvinnor och 2008 tillsattes en expertgrupp som skulle arbeta fram ett utkast till en konvention för området. 2011 presenterades en konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet även kallad Istanbulkonventionen. Syftet med konventionen är att hindra och förebygga våld, skydda offren och ställa utövarna för rätta. Det som betonas i konventionen är att våld mot kvinnor är en form av könsrelaterat våld som begås mot kvinnor för att de är kvinnor. Konventionen betonar också jämställdheten mellan kvinnor och män och

fastställer medlemsstaternas skyldighet att förebygga och bestraffa våld samt skydda våldsoffren. (Unizon, ei pvm)

Finland undertecknade konventionen 2011 men konventionen trädde i kraft i Finland 1 augusti 2015. I och med att konventionen trädde i kraft så förbinder sig Finland till att samordna metoder som förebygger våld och ger skydd och stödtjänster för våldsoffer. Den allvarligaste kränkningen av mänskliga rättigheter i Finland anses vara våldet mot kvinnor. Konventionen innefattar fysiskt och psykiskt våld, förföljelse, sexuellt våld, våldtäkt och sexuella trakasserier, kvinnlig könsstympning, tvingad abort, tvångssterilisering och tvångsäktenskap. Konventionen innefattar även bestämmelser kring ingripande och vård. Finland förbinder sig till att garantera skyddshemsplatser för offer och en nationell avgiftsfri telefontjänst för våldsoffer som ska vara öppet dygnet runt. Ett annat mål som Finland förbinder sig till är att myndigheter och organisationer ska samarbeta effektivt och finna gemensamma tillvägagångssätt i arbetet mot våld. Det ska även uppföljas internationellt hur medlemsländerna verkställer konventionen.

(Ulkoministeriö Utrikesministeriet, 2015)

5.1 Finlands plan att förverkliga Istanbulkonventionen

I samband med att Finland valde att ingå i konventionen så förbinder sig Finland att vidta långsiktiga och samordnade åtgärder. Detta för att minska våldet mot kvinnor och könsrelaterat våld. Finland ska även jobba för jämställdhet inom samhällets samtliga sektorer. Tack vare att konventionen trädde i kraft så har arbetet för att förebygga våld mot kvinnor och familjevåld tagit fart och man har lyft fram problemet mer än tidigare i olika samhällsdebatter. Under de senaste åren har man gjort framsteg med bl.a. skyddshemsplatserna. Skyddshemmen har utökats från 2015 från 19 skyddshem till 29 skyddshem. Skyddshemmen är bättre spridda över hela landet än tidigare och antalet familjeplatser har ökat avsevärt. Sedan 2015 har det även bildats många SERI-stödcenter för offer för sexuellt våld. (Linden & Blomqvist, 2022)

Finland publicerade år 2022 en handlingsplan för hur man ämnar förverkliga Istanbulkonventionen för åren 2022-2025, planen är Finlands andra. Handlingsplanen innehåller flera åtgärder som ämnar till att uppfylla Istanbulkonventionen. Handlingsplanen tar i beaktande den nya social-och hälsovårdsreformen som påverkar hur strukturen och tjänsterna ser ut som erbjuds kvinnor som fallit offer för våld och familjevåld. Jämställdheten har man beaktat genom se till tjänsternas tillgång och tillgänglighet. (Linden & Blomqvist, 2022)

Innehållet i handlingsplanen är indelad i fyra delar och motsvarar strukturen i Istanbulkonventionen dvs *Prevention, protection, prosecution, co-ordinated policies*. Den första delen handlar om att hur vi ska jobba för förebyggande av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Den andra delen betonar stöd och tjänster som erbjuds våldsoffer och andra parter. Den tredje delen poängterar det förebyggande arbetet så att våldet inte upprepas och förverkliga det straffrättsliga ansvaret. Den fjärde och sista delen handlar om samordning av olika åtgärder och verksamhetsprinciper och insamling. Enligt handlingsplanen ska nätverket av SERI-stödcentran utvidgas till ett riksomfattande nätverk och man ska säkerställa att det erbjuds psykosocialt stöd. THL och SHM är instanser som är ansvariga för att planen för SERI-stödcentran förverkligas under åren 2022-2025. (Valtioneuvosto Statsrådet, 2022)

THL har gjort en enkätundersökning bland sjukvårdsdistrikten och enligt de utredningar som gjordes var det vanligt att offren som behövde hjälp föll mellan stolarna när det gällde tjänsterna och det ville man undvika. Man kom även fram till att det inte ansågs idealt att våldsoffren undersöktes på våra jourmottagningar vilket inte heller motsvarade de åtagande man gjort när man skrev under Istanbulkonventionen. Därför gavs det under 2016 riktlinjer och utbildning för hur sjukvårdsdistrikten skulle skapa vårdkedjor för offer för sexuellt våld. Där offren i akutskedet ska ha rätt till medicinsk- och rättsmedicinsk undersökning, vård, psykosocialt stöd samt rådgivning i juridiska frågor från ett och samma ställe eller omedelbart hänvisas till lämpliga specialtjänster. Ett centralt mål är att offren ska ha rätt till tjänster relaterade till våld oberoende om de har anmält våldet till polisen.

Om vårdbehovet fortsätter en längre tid skall stöd säkerställas. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 209-210)

6 SERI-verksamhet

Seri-stödcenter är en verksamhet som finns till för alla personer över 16 år, oberoende av kön som utsatts för sexuellt våld. Verksamheten är en enhet med låg tröskel och man kan besöka stödcentret själv, tillsammans med anhöriga eller efter att man hänvisats dit av någon myndighet. Man behöver inte göra en polisanmälan för att få besöka stödcentret men man uppmuntras att anmäla. Det är väsentligt att offret får den hjälp han eller hon behöver på ett och samma ställe eller att han eller hon genast hänvisas till lämpliga specialtjänster. Ju snabbare offren får vård i det akuta skedet desto snabbare påbörjas återhämtningen. (Institutet för hälsa och välfärd, 2023)

Seri-stödtjänsterna erbjuder rättsmedicinsk undersökning, traumastöd, psykologisk rådgivning samt terapi i akutskedet. Stödcentren är tillgängliga dygnet runt alla dagar på året. Fysiskt så befinner sig stödcentren vid våra sjukhus i anslutning till avdelningar för kvinnosjukdomar. Enligt internationella skrivelser har man kommit fram till att stödcenter som är knutna till sjukhus är den mest effektiva metoden att hjälpa offer för våldtäkt eller annat sexuellt våld. Finlands första Seri-stödcenter öppnades 2017 på Kvinnokliniken på HUS. Seri-stödcentren finns på 24 orter i Finland. Seri stödcentrens mål är att erbjuda all form av stöd och vård som offret för sexuellt våld behöver i akutskedet. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, s. 208)

Stödcentren och dess omgivning ska vara en lugn och trygg plats som garanterar offrets integritet. Andra viktiga principer är att man erbjuder provtagning, vård och stöd oberoende var det sexuella våldet har skett; okänd förövare eller i nära relationer samt offrens likabehandling. Utgångspunkten är att betjäna alla kön och offrens eventuella andra egenskaper så som missbruk eller mentala problem ska inte vara ett hinder för att

få tjänster från Seri- stödcentren. Stödcentren tar emot offren om det gått mindre än 1 månad sedan incidenten, har det förlöpt en längre tid hänvisas klienten till annan vårdtjänst enligt de lokala vårdkedjorna. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 210-211)

Seri-stödcentrets tjänster ska vara avgiftsfria för klienten. Stödet som erbjuds är omfattande. De innefattar en vårdbehovsbedömning, medicinsk vård och undersökningar, psykosocialt stöd, rättmedicinsk provtagning och dokumentering, utlåtanden, förebyggande av sexuellt överförbara sjukdomar, vid behov hjälp med avbrytande av graviditet, eftergranskningar och besök, hänvisa och möjliggöra till fortsatt vård och stöd enligt lokala vårdkedjor, juridisk rådgivning, ge information om stödtjänster så som brottsofferjouren samt säkra att offret har en trygg omgivning. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, s. 2011)

Att vården är klientcentrerad och att personalen skapar en förtrolig relation till klienten är centrala när man planerar och genomför vården och det fortsatta stödet. Det kan man se på olika sätt vid Seri stödcentren bl.a. genom att klienten har rätt att vägra undersökningar och provtagningar i vilket skede som helst under processen samt att en myndig klient kan besluta om de vill anmäla händelsen till polisen. Det är personalens skyldighet att se till att klienten förstår konsekvenserna av sina beslut. Personalen ska uppmuntra till rättsmedicinsk provtagning trots att klienten inte för tillfället vill göra en anmälan. De rättsmedicinska proven lagras ifall klienten inte motsätter sig det för att de i ett senare skede kan användas som bevis ifall klienten väljer att göra en anmälan. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, s. 212)

Personalen som jobbar på stödcentren skall vara utbildade i att möta människor som utsatts för sexuellt våld, ha kunskap om sexuellt våld som fenomen samt få en introduktion till arbetet på enheten samt dess vårdkedjor. På detta sätt säkerställer man respektfulla, känsliga och omtänksamma möten med offren. Målet med att centralisera verksamheten var att förbättra hjälpen till offren men även att underlätta för personalen. Det förväntas att arbetet vid Seri stödcentren ökar offrens prognos till återhämtning och

att man minskar risken att traumatiseras igen vid t.ex. provtagning när offret hanteras korrekt i den akuta situationen vilket också stöder återhämtningen. Målet är också att fler våldtäkter ska anmälas till polisen och därmed minska förekomsten av dolt brottslighet. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, s. 212)

De som söker sig till SERI verksamheten är främst kvinnor och det är inte ovanligt att det finns tidigare erfarenheter av våld och psykisk ohälsa, 74% av dem som besöker gör en brottsanmälan. De som gjort en brottsanmälan hade som motiv att hindra andra att bli utsatta för liknande händelse, önskan om att få glömma händelsen och att rättsprocessen skulle bli för betungande var orsaker till varför brottsanmälningar inte gjordes. De som besök SERI verksamheten har varit nöjda med den vård de fått. Man samlar statistik och gör undersökningar kontinuerligt för att kunna utveckla och utvärdera vården som erbjuds på stödcentren. (Bildjuschkin & m.fl, 2023, ss. 84, 212)

6.1 Seri-stödcenter i Vasa

Stödcentret inledde sin verksamhet i Vasa december 2021. Stödcentret är ett multiprofessionellt team bestående av läkare, barnmorskor och även vid behov socialarbetare, psykiatrisk sjukskötare, sjukhuspräst, man samarbetar med olika enheter och hänvisar till behövligt stöd. Stödcentret vårdar alla oberoende av kön. Man riktar sig till dem över 16 år men vem som helst kan kontakta stödcentret. Ingen remiss behövs för att besöka stödcentret. Stödcentret når man per telefon eller via mail. Stödcentret är tillgängligt dygnet runt, alla dagar under året. Stödcentret finns vid Vasa centralsjukhus och betjänar hela Österbottens välfärdsområde. Man önskar att personer tar kontakt så fort som möjligt efter incidenten och inte duschar före man kommer på besök. Har det gått mer än en månad sedan incidenten så hänvisar man personen vidare till andra stödtjänster. Stödcentret kan genomföra olika undersökningar men man tvingar ingen till undersökning. Undersökningarna förbinder inte personen att göra en polisanmälan. De prover som tas förvaras ett år ifall personen behöver få betänketid med sin polisanmälan. Ingen brottsanmälan behöver göras för att få hjälp och stöd. Stödcentret i Vasa har samarbete med bl.a. skyddshemmen, polisen och brottsofferjouren. Stödcentret i Vasa

håller kontakt med kunden åtminstone ett halvt år. Detta för att ordna med olika kontroller, erbjuda diskussionshjälp och stöd i det akuta skedet. (Österbottens välfärdsområde Pohjanmaan hyvinvointialue, 2022)

7 Marknadsföring av Seri stödverksamheten vid Vasa centralsjukhus

Utvecklingsarbetet har resulterat i att jag arbetat fram ett klistermärke som kan användas i marknadsföringssyfte och därmed också synliggör Seri verksamheten i Vasa. Till arbetet har hört att ha kontakt med personalen på Seri stödcentret, söka information om hur man utformar ett klistermärke, söka information om grafisk design för att sedan utforma klistermärket.

7.1 Grafisk design

Allt det vi läser och ser i en trycksak har utformats för att hjälpa mottagaren att ta till sig innehållet. Hur vi utformar bokstaven, textgruppen, fotografier och illustrationer har betydelse. Produkten kan utformas för att väcka uppmärksamhet, underhålla, provocera eller informera. Med kunskap om typografi kan man göra texter lättillgängliga och lättlästa. Bildkomposition är viktig kunskap för att styra och förtydliga innehållet i en bild. Med färglära och layout kan man styra och förtydliga innehållet i en bild samt inbjuda till läsning. Grafisk formgivning har som uppgift att utforma information som ord och bild till en mottagargrupp. (Hansson;Kristiansson;& Palmqvist, 2004, ss. 10-12)

Typografi är läran om olika bokstävsformer och hur man använder dessa. Typografi tillsammans med en bild är de viktigaste delarna i grafisk kommunikation. Man pratar om osynlig respektive synlig typografi där det förstnämnda handlar om t.ex en boksida eller ett tidskriftsuppslag texten blir som en tyst och osynlig länk mellan författare och läsare.

Synlig typografi betyder att man vill förstärka det grafiska budskapet med en synlig typografi som t.ex. stora bokstäver, olika färger eller arrangerar bokstäverna på ett iögonfallande sätt. När man väljer typsnitt behöver man tänka på att det ska passa in i sammanhanget och det ska utan svårigheter gå att läsa. De typsnitt som vi är vana att läsa uppfattas ha bättre läsbarhet samt att bokstäver som har sned ansvällning dvs typsnittet har en liten lutning vilket gör det lättare för ögat att följa texten. Genom olika typografiska uttrycksmedel kan man förstärka ord eller avsnitt som man vill framhäva. Till exempel med fet eller kursiv stil, med kapitäl eller hur man arrangerar texten; symmetrisk/osymmetrisk eller att man försöker skapa kontraster i texten t.ex. med storlek eller stil. (Bergström;Lundgren;& Georg, 2008, ss. 40-41, 54,58, 68, 73-76)

Inom grafisk kommunikation är bildens uppgift att samverka och komplettera texten genom att framhäva budskapet. Bilden behöver vara tydlig och stark för att fånga uppmärksamheten. Det finns många olika typer av bilder t.ex. konstbilder, nyhetsbilder, anvisnings- och varningsbilder. Anvisnings- och varningsbilder hittas bl.a. på sjukhus där man med en bild vill ge anvisningar eller varna om något. Bilden ger till exempel anvisningar om var vi kan hitta information, förklarar vad vi får och inte får göra. Bilden behöver vara lättavläst och entydig så att bilden blir så tydlig som möjligt. (Bergström;Lundgren;& Georg, 2008, ss. 84-85, 93)

Det är viktigt att ett företag har en egen grafiska profil. Vilket betyder att företaget har en konsekvent formgivning och användning av logotyp, företagsmärke, färgsättning. Detta är viktigt för företaget och förhållandet man skapar till samhället. Den grafiska profilen ska synas i all kommunikation som företaget gör som t.ex på visitkort, brev, annonser, trycksaker och hemsida. (Bergström;Lundgren;& Georg, 2008, ss. 176-177)

7.2 Processbeskrivning

Det första jag ville ta reda på var vilka önskemål man hade från Seri stödcentret i Vasa. Denna diskussion fördes över mejl. Där framkom det att det är viktigt att välfärdsområdets

logo och färgsättning fanns med samt att de föredrog QR kod framom direkta kontaktuppgifter på ett klistermärke samt en kort text till vem Seri stödcentret riktar sig till. För övrigt fick jag fria händer att ta fram ett förslag.

Klistermärket har jag uppgjort via ett finskt företag Kylttimax på nätet som gör olika skyltar och klistermärken enligt önskemål. På hemsidan kan man på egen hand designa i mitt fall ett klistermärke. Man kunde använda olika bilder och typsnitt som fanns som förslag på hemsidan samt infoga andra bilder. Bilden, som visar ett brustet hjärta, valdes för att det symboliserar den skada och trauma sexuellt våld orsakar och samtidigt symboliserar bilden att det finns ett mångprofessionellt team som hjälper och stöder offren att läka. QR-koden gick att göras via nätet via qrkoodit.fi. Genom att scanna QR-koden tas man till Seri-stödcentrets kontaktuppgifter på Österbottens Valfärdsområdets hemsida.

För att hålla mig till Österbottens Valfärdsområdets grafiska profil så studera jag deras publikationer på sociala medier och på nätet. Har hållit mig till de färger och typsnitt som övriga publikationer har.

8 Kritisk granskning

Jag tänker att både produkten och utvecklingsarbetet i sig synliggör Seri verksamheten. Klistermärket kan användas även i marknadsföring på sociala medier som en bild av klistermärket. I kontakten med Seri stödcentret kom det fram att det i nuläget inte fanns möjlighet att förverkliga ett klistermärke men att de gärna tar emot förslag på hur ett klistermärke kunde se ut. I och med att produkten skulle kunna ges ut under välfärdsområdets namn fanns det vissa direktiv att hålla sig till så som t.ex. färg och logo. För att en produkt ska kunna ges ut i välfärdsområdets namn behöver det gå via deras kommunikationsenhet och vidare godkännas av välfärdsområdet. Detta har inte gjorts pga informationen om att produkten inte kommer att förverkligas i nuläget. Produkten är ett

förslag som tillsammans med utvecklingsarbetet kommer att överräckas till välfärdsområdet som de kan använda eller vidareutveckla i deras marknadsföring.

De som tar del av utvecklingsarbetet får information om vilka tjänster stödcentret erbjuder samt info om sexuellt våld, vilka följder sexuellt våld får och sexual hälsa och har både i sitt yrkes- och privatliv möjlighet att sprida information om vilka stödtjänster som finns för de som fallit offer för sexuellt våld samt får lite kunskap om vad sexuellt våld innebär.

9 Referenser

- (u.d.). Hämtat från <https://www.psychologytoday.com/us/blog/two-takes-depression/201202/broken-heart-syndrome-its-real-and-its-rough>
- Bergström, B., Lundgren, P., & Georg, F. (2008). *Grafisk kommunikation*. Malmö: Liber.
- Bildjuschkin, K., & m.fl. (2023). *Seksuaaliväkivaltatyön perusteet*. Terveiden ja hyvävointilaitos.
- Blomberg, N. (2023). *Samtycke om sexualitet och sex*. Ekvalita.
- Gahm, E. (2017). *Praktisk sexualmedicin*. Lund : Studentlitteratur.
- Hansson, L., Kristiansson, M., & Palmqvist, E. (2004). *Grafisk design en introduktion*. Värnamo: Arena.
- Institutet för hälsa och välfärd*. (den 08 07 2021). Hämtat från <https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/halsa-och-valfard/sexuell-och-reproduktiv-halsa-hos-invandrare/sexuellt-vald> den 26 10 2023
- Institutet för hälsa och välfärd*. (den 26 01 2023). Hämtat från <https://thl.fi/sv/web/vald/valdsformer/sexuellt-vald> den 26 10 2023
- Institutet för hälsa och välfärd*. (den 15 09 2023). Hämtat från <https://thl.fi/sv/web/vald/hjalp-och-tjanster/seri-stodcentret-for-offer-for-sexuellt-vald> den 05 11 2023
- Kylttimax.fi*. (u.d.). Hämtat från <https://www.kylttimax.fi/kylttiautomaattis/tarra> den 23 04 2024
- Linden, A., & Blomqvist, T. (den 22 03 2022). *Valtioneuvosto Statsrådet*. Hämtat från <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1271139/istanbulkonventionen-forpliktar-oss-att-bekampa-vald-mot-kvinnor-och-framja-jamstalldhet> den 5 11 2023
- Oikeusministeriö Justitieministeriet*. (u.d.). Hämtat från <https://oikeusministerio.fi/sv/sexualbrottslagen> den 26 10 2023
- Pietiläinen, S. (2021). *Kätilötyö Raskaus, synnytys ja lapsivuodeaika*. Keuruu: Tekijät ja edita publishing Oy. Hämtat den 21 02 2024
- Psychology Today. (den 13 02 2012). Hämtat från <https://www.psychologytoday.com/us/blog/two-takes-depression/201202/broken-heart-syndrome-its-real-and-its-rough> den 24 04 2024
- QR koodit.fi*. (u.d.). Hämtat från <https://www.qr-koodit.fi/etusivu> den 23 04 2024
- Ulkoministeriö Utrikesministeriet*. (den 04 08 2015). Hämtat från https://um.fi/aktuellt/-/asset_publisher/gc654PySnjTX/content/istanbulin-sopimus-tulee-suomen-osalta-voimaan den 27 10 2023
- Unizon*. (u.d.). Hämtat från <https://www.unizonjourer.se/vara-sakfragor/jamstalldhet-och-feminism/istanbulkonventionen/> den 27 10 2023

Valtioneuvosto Statsrådet. (den 17 06 2022). Hämtat från
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164243/STM_22_11_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y den 05 11 2023

World health organization. (u.d.). Hämtat från World health organization:
https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1 den 21 02 2024

Österbottens välfärdsområde Pohjanmaan hyvinvointialue. (den 07 12 2022). Hämtat från <https://osterbottensvalfard.fi/vara-tjanster/halsa-och-medicinska-tjanster/sjukhustjanster/forlossning-och-gynekologi/seri-stodcentret/> den 06 11 2023

Bilaga 1 Klistermärke

(Kylttimax.fi, ei pvm) (QR koodit.fi, ei pvm) (Psychology Today, 2012)